

Kako su se u Carigradu naknadno pronašli još neki rukopisi turskog putopisca iz 17. vijeka, doznalo se mnogo toga, što je bilo nepoznato o našim krajevima iz toga doba za vrijeme tadašnje turske vladavine.

Evlija Čelebija se rodio u Carigradu godine 1610. U službu je primljen na sam zahtjev sultana, kojemu se mladić jednom prilikom osobito svidio. Kako je godine ~~1660~~ 1660 došao jednom povjerljivom misijom u Banja Luku to ga odmah bosanski Melek Ahmet-paša pošalje u Cakovac hrvatskom banu Nikoli Zrinskom, da od njega po naredbi sultana Mehmeda IV. i velikog vezira Čuprilića otkupi bihačkog kapetana Mustaj-bega Hasumovića, koji je ondje čamio u tamnici već pet godina i odmah da usput pokupi porez zahire-beha po našim krajevima između Save i Drave. Početkom studenoga 1660 god. podje Evlija na put. U Pakrac je Evlija došao iz Bijele Stijene te poslije Pakraca nastavio put prema Siraču, Stupčanici, Dobroj Kući, Voćinu te preko Virovitice uputio se u Cakovac sa 600 vojnika, 12 kola punih razne robe za otkupninu i 40 kola sa hranom. Evlija drži, da je grad Pakrac osvojio Bektaš-vojvoda, no prema našim izvorima drži se, da je to izvršio Amanulah, za kojega se znade, da je osvojio obližnja mjesta nedaleko Pakraca. Evo, kako Evlija opisuje Pakrac i njegove stanovnike: U Pakracu se nalazi gradski dizdar, 600 vojnika i baždar. Tu su dalje serdari budimskih i jagerskih janičara te više prvaka i uglednih ljudi. Grad Pakrac ima divnu utvrdu na obali rijeke Pakre na prostranom brijegu obraslom u zelenilu. Sagrađen je od tvrdog materijala, a oko grada nalazi se opkop sazidan od kamena škrljca. Pred gradskom kapijom ima viseći most na lančani čekrk. Na kraju mosta nalazi se jedan londža-cardak, a u unutrašnjosti tvrđave ima sirotinjskih kuća, koje su pokrivene daskom. Tu ima više džamija, dvije tekije, šest osnovnih škola, dva hana i jedan ugodan hamam/kupališna zgrada. U Pakracu postoje 3 medrese. Narod voli goste tako da on oživotvoru je smisao polustiha:

Dodji u našu kuću bez ustručavanja

Medju narodom ima otmjenih muževa na koje se može potpuno primjeniti smisao stiha:

Svako jutro donosi ti novu slavu i sreću

A dom ti je otvoren nevoljnicima

Iz Pakraca je pošao Evlija u Sirač. Prije Sirača je prošao dva mjesta, čija imena su nam danas nepoznata. To su grad Zapče i Kapetanovo selo. To bi da nas odgovaralo mjestima Kusionju i Dragoviću. Zapče bi moglo biti tada u posjedu porodice Zemče-Tiboldović-Svetački, jer ovo je onda bila jedina velikaška obitelj iz ovih krajeva, koja se poturčila i tako ostala na svom posjedu.

O Siraču piše Evlija, da pripada Cerničkom sandžaku. To je divan grad u planinama i šumama. Na kraju drvenog mosta pred kapijom nalazi se jedan londža-cardak, a u unutrašnjosti tvrđave ima oko 100 daskom pokrivenih kuća, skladište municije, nekoliko šahi-topova i mala džamija. Ima mnogo bačva, koje su kao rajski vrtovi. Između ovog grada i Pakraca ima prijekni put preko planine G r a v i č s e. Pakrac je odavde udaljen 4 sata, ali radi bojazni od domaćih zlotvora pošao je drugim putem. Gravišće bi odgovaralo današnjim G. i D. Grahovljanima. Za Stupčanicu veli, da je u krševitoj planini. Grad je tvrd i divan, ali malen. U tvrđavi se nalazi dizdar, oko 200 vojnika, njihove kuće, skladišta municije, nekoliko šahi-topova, most pred kapijom i jedna džamija.

Grad Dobra Kuća, koju je dao sagrađiti stari Zrinjski nalazi se u šumovitom kraju. To je uredjen i divan grad u obliku badema od tvrdog materijala i opasan šarampovom. U gradu je dizdar i oko 100 vojnika. Ovdje se završava teritorija Cerničkog sandžaka. Dalje sve do Drave je granica Požeškog sandžaka. Dalje od Virovitice naziva Evlija nezaposjednut dio Hrvatske Kirintiluk. Drži se, da je to se izvelo iz naziva Koruške, koja na latinskom se naziva Carintha a onda opet turske riječi kirinti, koja opet znači krčevinu. Po ovome se i kod nas na više mjesta sačuvala riječ i naziv Krndija. /Kod Pakraca, Našica, Djakova/ Prije nego će Evlija sa svojima prijeći u nezaposjednut dio Hrvatske oslovio je pratnju ovim riječima:

Pazite junaci! Sada ulazimo u neprijateljsku zemlju. Ponašajte se uljudno. Ovdje su vino i žena dopušteni. Ali, ako doznam da je kojega od vas zapalila žena, vino ili rakija isprebijat ću ga i crijeva mu isukat. Tek dok je Evlija osigurao se kod svakog zapovjednika a održanje discipline, onda je tek dao

zapovijed, da udju kroz kapiju u Kirintiju.

Nikola Zrinjski je po opisu Čelebije pametan, trezven i inteligentan. Na m molbu Evlije Zrinjski odmah pusti na slobodu bihačkog kapetana, dok je Evi ja ostao još par dana kao gost. U njegovu počast je bio upriličen i veliki lov. Evlija se vratio paši u Banja Luku sa darovima Zrinjskog te osim kape tana doveo još 10 zarobljenika, kojima je Zrinjski podijelio slobodu i daro ve. Kada je to doznao paša od radosti je zaplakao te mnogo od primljenih da rova podijelio svojim agama. Evlija je morao odmah na put u Carigrad, da pre da svoj izvještaj o neprijateljskoj zemlji. Poslije audiencije kod sultana jako ga je pohvalio veliki vezir Mehmed paša Čuprilić jer da je na svako p tanje točno odgovorio i svaka ona riječ služiti će državnim interesima Turske carevine. Da je to zaista veliki vezir Čuprilić i mislio vidi se po tom, što je god. 1662 provalio u sjevernu Ugarsku, a kaniškom paši dao zapovijed da na vali na Novi Zrinj. U tom ratu bi Turci i pobijedili, da nije bilo Zrinjskog, koji je tada dao spaliti onaj veliki turski most kod Onijeka.

God. 1664 veliki vezir Čuprilić razorio je tvrđju Novi Zrinj. Iste godi ne je sklopljen i onaj sramotan mir s Turcima, a divlji vepar usartio Nikolu Zrinjskog. Nikolin brat Petar postao je banom god 1668, a godinu dana kasnije počeo je ugovarati sa Turcima. No dovršen ugovor sa samim sultanom omeo je veliki vezir Čuprilić sa primjedbom, da ako će Turci ugovarati nešto, to mogu sa samim austrijskim carem, a nije potrebno sa Zrinjskim. Misija Evlije Čelebije iz god. 1660 je bila tim dovršena. Veliki vezir Čuprilić je poslao Evliju da isk pi bihačkog kapetana te se onda reskirala velika otkupnina, samo da se na vrclu dozna kakvom snagom raspolaže obitelj Zrinjski, njegov veliki protivnik. Turska je bila snažna pod velikim vezirima Mehmedom i Mustafom Čuprilićem. Poslije nji nije bilo tako vještih diplomata i ratnika te je turska vojna sila počela stal no slabiti i gubiti skoro svaku bitku. Tako se to ponavljalo sve do naših dana i sve dok nije svrgnut i posljednji sultan.

U Zagrebu, 4. veljače 1959.

Ivan Bartovski